L A D E I X A

—Podeu donar-li tot el que vulgui. A la fi i al cap ja no té cura.

I, brandant el cap, el metge pujà al seu cotxe diminut i embragà. Llagrimejant, la dona preguntà:

—¿Però vostè creu que encara té vida per uns dies?

—Amb prou feines si en té per aquesta nit.

—Només per aquesta nit? Déu meu! Un home tan fort! Qui ho havia de dir... —exclamà Assumpta.

L'automòbil del metge s'allunyà caminal amunt, a l'encontre de la carretera, amb un soroll de motor forçat que l'eco repetia com una ranera de moribund.

La dona entrà a la masia amb la vista baixa, tota cavil·losa. En ésser al mig de l'entrada espaiosa i fresca, amb el sostre guarnit de cepades panotxes, cridà:

—Quitèria!

Una veu respongué, penombra endintre.

—Què voleu, mare?

Una mossa pigada, bruta i despentinada, sortí de darrera la porta del celler, d'on eixia una forta olor de reumàtic i de solatge. De seguit preguntà:

—Què ha dit, el metge?

—Doncs que probablement el teu oncle no passarà d'aquesta nit.

Impassible, la noia es perdé de nou en la penombra del celler i la mare pujà els graons esmolats de l'escala, recalcant a la cuixa, a cada flexió del genoll, les seves mans plenes d'éczema o de segó sec de la calderada de les gallines.

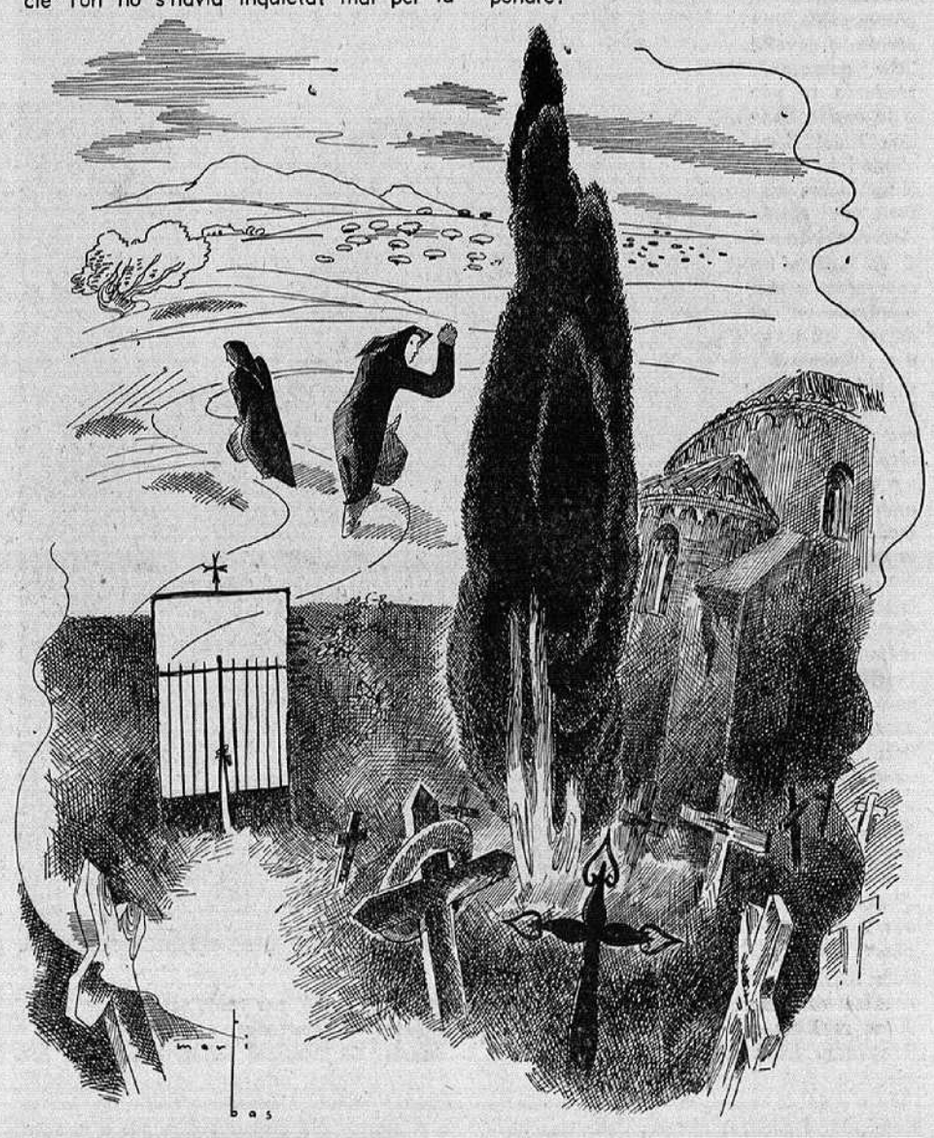
* * *

—Quina garneu, aquest oncle Ton! —havia dit algú —. Ha corregut la Seca i la Meca.

En efecte. Als quinze anys, fugí de casa seva perquè el seu pare li pegava massa, tal com es fa amb un gos que es vol allunyar. Havia fet tots els oficis i era sòlid com un pellanc de roca. D'atrevit n'havia estat amb les dones i amb el vi. Filòsof, no s'ocupava gaire dels altres; no per menyspreu, sinó per costum.

Cap a la seixantena, cansat de voltar, havia tornat al seu poble amb algun diner. Males llengües deien que l'havia trobat al port de Cartagena, a la butxaca d'un company de tripulació, recollit escolat, en un carrerany proper a una tavernota on la nit anterior havien begut, si fa no fa, com sempre.

Des que va marxar de casa seva, l'oncle Ton no s'havia inquietat mai per la seva família. S'havia assabentat, per casualitat, sense gens d'emoció, de la mort del seu pare, vell alcohòlic de mala mena. Tenia també una germana, l'Assumpta, la qual feia temps que no havia vist. Quan li parlaven d'ella, es limitava a respondre:

—No sé què se n'ha fet. Quan no es preocupa de mi, és que no em necessita.

* * *

Un migdia s'aturà davant de casa seva un carrot tirat per una mula. L'oncle Ton s'estranyà d'aquella visita inesperada.

Dues dones saltaren del vehicle i, la més vella, llançant-se als seus braços, exclamà:

—Què no em coneixes? Sóc la teva germana.

Esverat, ell intentà lliurar-se d'aquell assalt, però la seva germana no el deixava. I, bo i abraçant-lo, ella li contava la seva història amb una increïble volubilitat.

...No la coneixia? Doncs era ben bé ella, l'Assumpta, en carn i os. Està clar, que havien passat molts anys... S'havia casat amb un bon xicot, ferrer d'ofici. Havien viscut molt feliços, però quedà vídua al cap de poc, amb una nena per mantenir.

—Abraça el teu oncle Ton, noia —féu ella clavant una empenta a la seva filla, que els mirava com un enze.

I la noia es penjà, taupera, al coll del seu oncle bo i acostant les galtes als seus llavis.

La mare continuà explicant la seva vida, dient que un dia, en veure's sola, havia pensat en ell. I, informada del lloc on vivia, havia cregut un deure anar-lo a trobar de seguida, car comprenia que ell necessitava d'ella per les feines de la casa, per tenir amorosament cura d'ell.

I girant-se cap el carrot, començà a descarregar les seves andròmines. L'oncle Ton la deixà fer, embalat, incapaç d'oposar-s'hi. I les dues dones entraren a la casa.

I d'aquella casa ja no en varen sortir mai més. De mica en mica, les intruses es convertiren en mestresses, fent-ho anar tot a llur grat, maules i tiràniques. Com que no es barallaven mai amb ningú per llur esperit d'hipocresia emprat en el tracte, l'opinió pública els era favorable. Adhuc el vell se sentia felicitat a cada moment per haver trobat dues dones actives, abnegades, estalviadores, que tenien cura d'ell desinteressadament. N'hi havia tants que eren la presa dels estranys o que finien llurs dies en el més sòrdid abandó!...

El vell Ton contestava a tots aquests compliments amb monosíl·labs o, cosa més freqüent, amb un somriure irònic. Però en el fons del seu cor hi bullia una ràbia intensa, continguda, contra la germana i la neboda que se li havien ficat a casa per amargar-li els anys que li quedaven de vida.

Llur abnegació? Que no el fessin riure. Ja sabia què eren llurs falses atencions! Havien sentit dir que tenia un reconet i havien caigut damunt seu com corbs damunt d'una carronya.

Però al seu cervell s'hi tramava quelcom que el feia somriure després de cada enrabiada que tenia. Ja sabrien com les gastava, el garneu de l'oncle Ton!

* * *

I ara se li apropava l'hora de la mort. Damunt del coixí s'hi destacava la seva testa marcada amb l'empremta fatal. Hi havia anat el rector a complir els ritus de consuetud, amb aquella parsimònia i indiferència de l'home per al qual la vida no és més que un passatge. En un recó, les dues intruses, restaven callades, esperant, després d'haver-se atipat bé per sopar.

L'oncle Ton estava immòbil. La seva boca, entreoberta, deixava escapar un bleix irregular. El seu rostre es descoloria per moments, per bé que ell no perdia el coneixement. A vegades, a través de les seves parpelles tancades, el vell fixava una mirada damunt la seva germana. I aquesta mirada es carregava—cosa estranya—, no de ràbia, sinó d'ironia, com si en aquella hora suprema el pobre moribund preparés una facècia.

* * *

—Entrin, entrin.

Enfeinat, el senyor Llorac, el notari, remenava papers i més papers. Amb un gest, indicà dos seients.

—Dispensin un moment; torno de seguida.

Desaparegué del despatx i les dues dones restaren soles, cohibides pel respecte que imposava aquella habitació. El notari els apareixia com un ésser d'una essència superior; una mena de déu encarregat de presidir els actes més importants de la vida.

Assegudes a la punta del seient no s'atrevien a moure's, contemplant la porta per la qual havia desaparegut el notari que, en tornar, s'assegué, solemnial. Després, calant-se les ulleres, digué:

—Així vostè és la germana d'Antoni Maipreu, mort el dia 15 de juny...?

—Sí, senyor.

—Doncs bé. La situació és molt senzilla. Aquest senyor va lliurar-me, abans de morir, dues centes setanta cinc pessetes, amb trenta cinc cèntims, per a pagar les despeses del seu enterrament.

Un llamp, caigut als peus de les dues dones, no els hauria sorprès tant.

Murmuraren:

—Dues centes setanta-cinc pessetes...

—Amb trenta-cinc cèntims — afegí el notari.

—Però... senyor! — digué la mare —. Això no és possible. El meu germà havia fet economies...

I s'agitava entre els braços del seient, amb les llàgrimes als ulls, a punt d'esclatar.

El notari digué:

—Ja ho sé, ja; però les seves economies han estat deixades a l'hospital de la vila, com també la casa.

Hi hagué un silenci. Les dues dones es miraren, aterrades. Després d'un sospir, l'Assumpta exclamà:

—I no podem reclamar res?

—En absolut.

Aleshores la vella explotà:

—Quin mal home! Després del que hem fet per ell! Deixar-nos així! ¿Què hauria estat, de la seva vellesa, sense nosaltres? Déu meu! Poca vergonya!

El notari restà impassible. Un llarg ministeri l'havia curtit contra totes les queixes de les ànimes egoistes.

Per fi la vella callà i, agafant el cistell, bo i adeçant-se a la noia, exclamà, concentrada:

—Anem, anem, que aquí no hi ha res a fer.

Altives, sortiren sense acomiadar-se.

L'aire fresc del correr els féu molt de bé, car estaven enceses. No obstant, apressaren el pas de valent. Els semblava que tota la vila estava assabentada del desengany que acabaven de tenir, esguardant-les els xaforders de darrera les persianes, rient per sota el nas en veure-les passar. Es morien de ganes de trobar-se a casa seva i, amb el cap cot, indignades, caminaven, caminaven...

* * *

En passar per davant del cementiri del poble, on reposava l'oncle Ton, camí de la masia, l'Assumpta es girà vers les seves parets i exclamà, folla de ràbia, estirant el puny clos:

—Porc, més que porc! Me les pagaràs!

Ferran CANYAMERES

(Il·lustració de Martí Bas)

T A L A I A

XINA

En la meva adolescència. enamorat d'exotismes, vaig escriure versos amb temes xinesos. En llegir, després, una antologia de poetes de Xina, vaig trobar que, aparentment, aquells meus versos d'adolescent eren més «xinesos» que els dels autèntics autors de Xina. Hi havia esgotat tots els elements de decoració; eren el triomf de la Xina de façana.

Les antologies xineses em precisaren una altra Xina, la Xina de la tradició i del llegendari meravellós: una Xina estancada, amb el mateix visatge dels seus vorís i de les seves porcellanes.

Em calgué una escriptora nord-americana, Mrs. Pearl Buck, per a aconseguir conèixer un xic la Xina moderna.

En recordar els meus versos d'adolescent, tremolo davant de l'obra que segueix procediments semblants als meus, per molt apuntalada que estigui aquesta obra pels ulls i pel viatge. Pierre Loti, per exemple, poetitzador de la novella, mai no m'ha pogut dir res més que sentiments de Pierre Loti, decorats amb l'abundosa decoració de bambolina i tramoia que els seus esguards s'emportaven de les terres exòtiques visitades.

Recordo que em vaig apropar a l'obra de Pearl Buck amb un xic de desconfiança. Tot el més que n'esperava era que fes el que Buck ha fet més, moltíssim més, del que féu Hearn pel Japó: ha deixat la meravella i ha esguardat el poble.

L'obra xinesa de Mrs. Pearl Buck: «La Mare», ens posa en contacte amb els obrers del camp xinès, i la figura de la mare creix, creix, creix, entre vides d'un matxucament dolorós i entre destins tràgics. Primer que en André Malraux, el comunista xinès ens ha estat mostrat per l'obra de la magnífica escriptora nord-americana que ha passat a Xina la seva infantesa, que ha sojornat a Xina llargament, que estima Xina amb un profund amor de coneixença, i que és la portantveu de Xina a la seva pàtria. I si per Pearl Buck hem pres contacte amb el món dels humils del camp xinès, també per aquesta autora coneixem les lluites socials, la revolució en les universitats de l'Imperi, tornat República, i tota l'evolució d'una centúria: l'esperit militarista en la barreja xinesa, la fermentació de les ciutats internacionals, els dancings amb jazz, la vida de les generacions velles i noves, des dels mandarins a les cortesanes; el món dels tradicionals, el dels comerciants i la banca; el món dels rics i el de la misèria.

«La Terra Xinesa», de Pearl Buck, és una obra que deixa una impressió inesborrable. Es molt més extensa que «La Mare», però les figures centrals de l'obra, des del propietari Wang-Lung als seus fills, escampats dintre les múltiples activitats de la vida xinesa, tenen la mateixa puixança de realitat que té la figura de la pagesa que veu els seus conreus devastats per les plagues i la seva família dispersa per la vida, ferma ella en la terra, puntal de la llar, dona coneixedora d'hiverns i d'estius, d'aurores i postes.

Hi ha altres obres notabilíssimes en l'abundosa producció xinesa de Pearl Buck: «La primera dona de Yuan»; «Vent de l'Est, vent de l'Oest»; «Nànkin, Universitat»; «Europeus a Xina», etc. Un realisme precís, una anotació minuciosament segura, i un cop d'ull colpidor, ens fan conèixer l'actual Xina com no ens la fan conèixer els seus escriptors mateixos.

Tinc apuntat al marge d'una traducció de la novella: «Vins», de Lu-Sin, que l'estil d'aquest autor xinès em recordava l'estil de Sherword Anderson. Altres traduccions d'obres xineses modernes, incloent-hi àdhuc les de Kou-Mo-Jo, cap de l'escola proletària xinesa, director a Xina de la propaganda comunista i autor de drames polítics impressionants, m'ha fet presents les relacions literàries que la Xina d'avui té amb les obres xineses d'ahir, tals com aquella novella d'autor xinès desconegut que es rotula: «Flors de maig dintre d'un vas d'or». Només Pearl Buck, sola, sense rels xineses, m'ha presentat la Xina realista, viva, que a mi em sembla trobar en els lluitadors xinesos, en els seus patriotes, en els seus herois, en els seus màrtirs, la Xina barrejada l multifàcia, però amb un sòlid i impenetrable sentit nacional xinès.

Avui, en recordar els meus poemes «xinesos» d'infantesa, em passa al revés del que em va passar en rellegir-los i comparar-los amb els poemes xinesos autèntics. Avui, ni les poesies xineses arranjades per Josep Carner, ni l'aplec que Franz Toussaint fa en «La Flute de Jade», ni les antologies xineses de Nung-Nien Hsu, ni les «The Short Stories of China», que publica periòdicament l'edició internacional del «Radbook Magazine», ni les traduccions d'autors xinesos novíssims que conec: «Una noia de virtut inflexible», de Yang-Nang, ni «Ciutat», de Ye-Chaokun, etc., m'han donat una impressió tan viva de Xina — parlo per mi — com les obres de l'escriptora nord-americana mistress Pearl Buck.

A L'ALFONS MASERES

Per fi t'has emportat el premi dels novellistes i corona la teva fervorosa carrera d'escriptor un premi oficial.

No dic que era hora perquè, els que vivim lluny de penyes i d'interessos apuntalats, fa molt de temps que sabem que l'Alfons Maseres és un dels nostres més sòlids prestigis literaris i, per tant, un que no necessita que li donin patents de bo: ho és, malgrat no les hi donin.

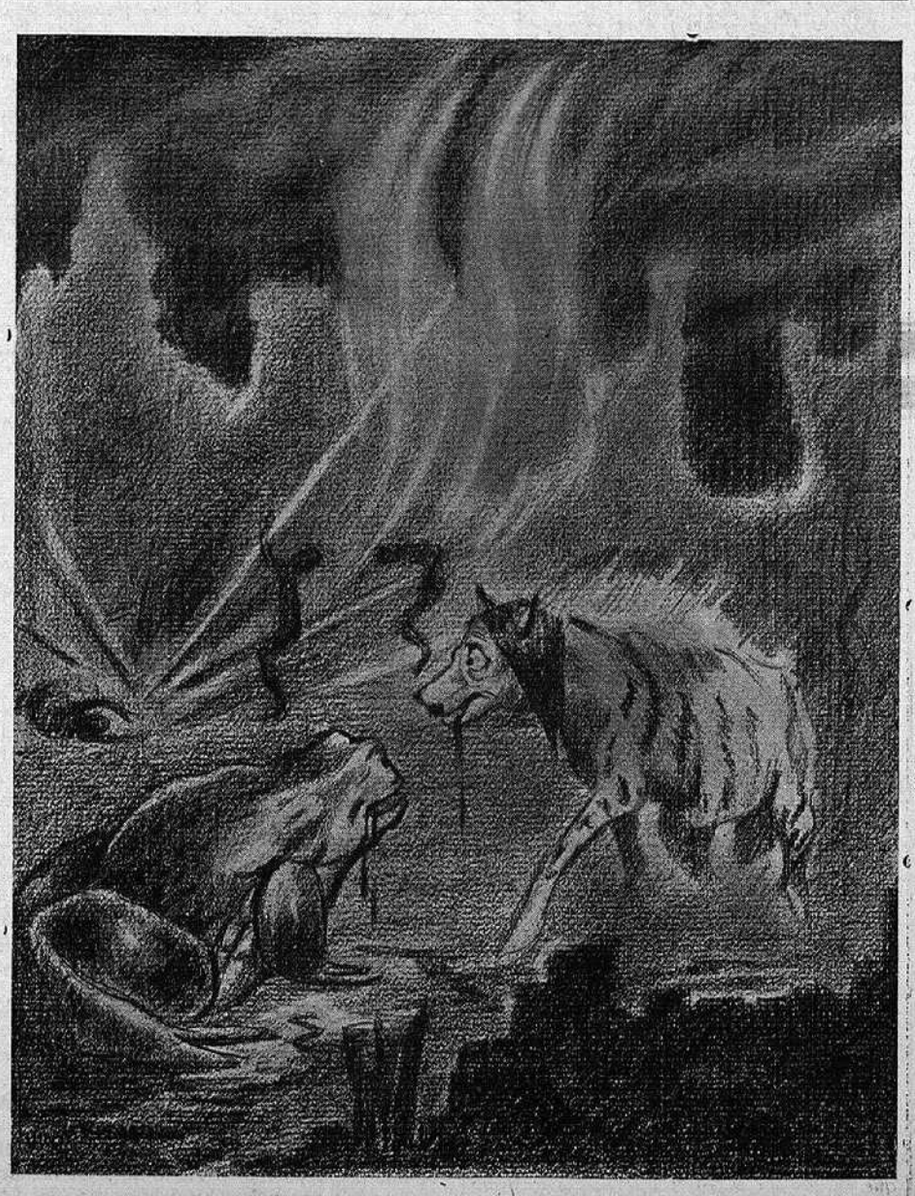
Crec que una vegada, amb motiu d'haverte escamotejat un premi, jo vaig llançar la idea de fer-te un homenatge. No t'espantis; no tornaré a llançar-la. Tu, aleshores, en temps més propicis, em vas fer dir que et deixéssim tranquil. Vaig obeir, no cercant ecos que responguessin a la meva crida. L'encarregat de trametre'm la teva objecció fou Joaquim Biosca. L'esmento perquè sé com hauria estat content del teu triomf. Quin gran amic i quin gran entusiasta del teu art fou Joaquim Biosca!

Per què escric aquests mots i te'ls adreço? Perquè també estic content com Joaquim Biosca ho estaria. Ho estic, malgrat riure'm de les consagracions oficials i de tot això llòbrec que s'esdevé en els Jurats de premis, quan aquests Jurats no defensen res més que interessos de grup. Ho estic perquè, per fi, ha arribat el que havia d'haver arribat molt avans: el reconeixement — diguem-ne oficial — del teu valor, sense que calgués als amics agrupar-se vora teu per cridar, cercant homenatjar-te, la fe que tenim en la teva obra i la injustícia que l'ha embolcallada. Amb tu ha passat el que havia de passar, poc a poquet, això sí, entre entrebancs, això sí. Però ara se't pot dir que has guanyat el premi dels novellistes, no que t'han donat el premi dels novellistes, com ha esdevingut amb molts de premis moltíssimes vegades: premis donats, *no premis* guanyats.

Es molt probable que avui, gràcies a la consagració oficial, algú descobreixi que ets un gran contista. Els teus volums: «Contes fatídics», «Setze contes» i «Contes a l'atzar», no li ho havien pogut dir. També és probable que algú llegeixi: «L'estudiant de Cervera»; aquesta extraordinària: «Una vida obscura», de la meva predilecció; «El Retorn»; «La fi d'un idilli» i «Fets i paraules de Mestre Blai Martí»; «L'arbre del bé i del mal», l'obra premiada, etc., i trobi que fas molt bé la novella. Hi ha els qui necessiten les patents, com hi ha els qui les regategen. El teu triomf pot esperonar els uns i engrilloner els altres. Però, entre aquests dos sectors existim els qui valoritzem la teva producció abundosa i et posem com exemple de literat conscient de la seva missió; d'enamorat de l'art; d'home de vocació absoluta i d'honradesa literària també absoluta; model d'amics i de patriotes, model també de treballador ferm. Anys i més anys el rebuig interessat de penyes ha pesat damunt teu; temps i més temps els «excelsos apuntalats» t'han esguardat amb marcada indiferència. Tu no has pas defallit. I rera la novella ha aparegut el poema, i rera el poema el llibre de contes, i rera el llibre de contes l'obra de teatre, i rera l'obra de teatre l'estudi biogràfic o la traducció, fins arribar a una forta producció abundantíssima no pas assolida planerament, sinó escrita i editada amb feixuc esforç. Els qui et coneixem d'anys, som els que amb més força podem admirar la teva lluita.

I ja ho he dit tot. Per fi t'han donat el premi dels novellistes catalans en una votació que és de les de poca graponeria i que més exclouen la martingala i la penya. T'he dit que n'estava content i t'envio aquests mots perquè en resti constància. El teu exemple diu als lluitadors, als entrebancats, als qui representen la part oposada dels que, sigui amb la situació que sigui, són els eterns mangonejadors, que, malgrat obstacles, càbales, apuntalaments i ajudes mutues, el que lluita i té força per triomfar, ve un dia que triomfa. Es el cas teu. T'han obligat al difícil. No has pas defugit l'obligació. Si t'haguessin obert el camí fàcil, és molt probable que la teva obra n'hagués sortit estovada. Ara ens la dónes bullint esforç, superant afadics, enfortida per la lluita. I la claror del triomf difícil, guanyat a pols, la banya total: plena i robusta.

Ramon VINYES

FAUNA TRAGICA, per VIADER

PROLEGOMENS

La Universalització de la Literatura Catalana

A mesure que el moviment autòcton català prenia consistència i amplitud es veia la necessitat immediata i imperiosa d'ampliar, alhora, la nostra base en el terreny de les activitats intellectuals. Poesia i teatre, novella i assaig, periodisme amb exigències ètiques i estètiques, geografia i història, tot això a través dels nostres autors esdevé, a la llarga, material per a iniciar la sociologia catalana. Està clar que des del punt de vista sociològic interessa no tan sols l'obra específicament intellectual i teòrica, sinó també allò que en el camp de les activitats socials i econòmiques determina noves realitats ambientals i es converteix en nervi motor de tota renovació jurídica i, en síntesi, legislativa. La persistència del costum estableix les lleis en el cos social. I els afanys renovadors de les masses populars, quan són rectament encaminats i dirigits promouen les grans transformacions que, a despit i al marge dels fets espectaculars, viuen ja de bell principi en la consciència de grans nuclis d'opinió, minories selectes, si voleu, que no sols no cedeixen al medi ambient, sinó que, al mateix temps, arriben a neutralitzar els efectes de les individualitats adotzenades i conformistes i esdevenen l'eix del nou estat de coses.

* * *

I quan a l'interior del país la vida intellectual va esdevenint densa i multiforme, aleshores és quan sentim la necessitat d'universalitzar la literatura nacional amb l'aportació a la llengua pròpia de les obres representatives d'arreu del món.

Dèiem en una altra avinentesa, que aquesta incorporació no pot fer-se ni ha de fer-se d'una manera improvisada, esporàdica, sense un pla establert per endavant i amb un criteri de conjunt. I afegim avui que allò que ens sobra, si volem fer una feina positiva, és l'esperit sectari o dogmàtic, que, ben sovint, a Catalunya ha neutralitzat intents nobilíssims de traduir a la llengua catalana obres de prestigi universal. Les consideracions teòriques i d'ordre tàctic immediat ha portat ben sovint a les retallades, a les supressions de paràgrafs i coneixem casos de voler suavitzar les tendències ideològiques de l'autor, posant a la traducció anotacions que tot pretenent aclarir conceptes i idees, allò que han fet realmen és pertorbar l'atenció i el sentit crític del lector mitjà, coaccionat per la — diguem-ne —, censura intellectual.

* * *

Aspirem a la universalització de la literatura catalana a base d'excellents traduccions i de notes aclaratòries de caràcter biogràfic i bibliogràfia. Però deixem als autors l'absoluta responsabilitat moral, al llarg del temps, d'allò que interpreten o diuen a través del seu sentit estètic, ètic i de les seves pròpies reaccions temperamentals i intellectuals. Només amb un criteri obert serà possible enriquir la literatura catalana amb noms prestigiosos. En el camp de la novella les incorporacions són, ja avui, meritíssimes. Ens manca, però, que allò que s'ha fet en la novella catalana i en la poesia també, es faci en l'obra filosòfica, sociològica i en l'assaig tècnic i científic. I això és un imperatiu categòric per als intellectuals professionals catalans que aspiren per a un període de post-guerra produir en llengua catalana i a través del nostre propi accent donar a conèixer autors que en altres idiomes hispànics ja han merescut l'atenció d'autors i editors i que, per tant, al no fer-ho aci, ens crea un estat d'inferioritat i un endarreriment per a assegurar la persistència d'un nucli d'escriptors lliurats únicament, exclusivament a la feina literària i, per tant, en condicions millors per a donar a la literatura catalana i a la producció intellectual tota, el to de normalitat i de modernitat que li són necessàries per a mantenir l'atenció d'un públic espiritualment fidel i amb la màxima capacitat adquisitiva.

F. S. FORNER

Carnet de les Lletres

El número de juny de «Commune»: En el número d'aquesta revista arribat darrerament, Henry de Montherlant, en un article titulat «Monsieur Courbet David, Membre de l'Institut», escriu una sàtira, aspra i divertida a la vegada, dels medis colonials i literaris i explica com, per odi a la realitat, un filòleg arabitzant, membre de l'«Acadèmia d'Inscripcions i Belles Lletres» arriba a lliurar-se a les pitjors baixeses, a les traïcions més odioses a l'esperit, al servei del qual pretén d'haver consagrat la seva vida.

En el mateix número i al costat d'aquest personatge menyspreable, dibuixat amb un gran relleu per l'autor del «Bestiaire», en un contrast simbòlic, trobem el retrat de Gorki, als trenta anys, que es desprèn, vivent i autèntic, d'una selecció de cartes a Txecov. Al llarg d'aquestes lletres Gorki es descriu en tota la seva espontaneïtat, amb la seva fuga jovenívola, la seva esquerperia i els seus impulsos de generositat total.

«Commune» presenta també una narració de Renaud de Jouvenel, d'una sobrietat emocionant; una sèrie de poemes trasbalsadors de Pablo Neruda, el poeta xilè, sobre el martiri del nostre poble i un documentat estudi en el qual Vigé-Langevin exposa la seva tesi sobre la influència del progrés de la tècnica en la desaparició de les antigues cançons de treball. Trobem, encara, en el mateix fascicle, una crònica dedicada al darrer llibre de Georges Bernanos. Louis Aragon subratlla en aquest article, fins a quin punt els esdeveniments d'Espanya «en lloc de dividir els francesos, és a dir, aquells que no pensen a lliurar llur país a l'estranger, els ha fet descobrir la unitat francesa».

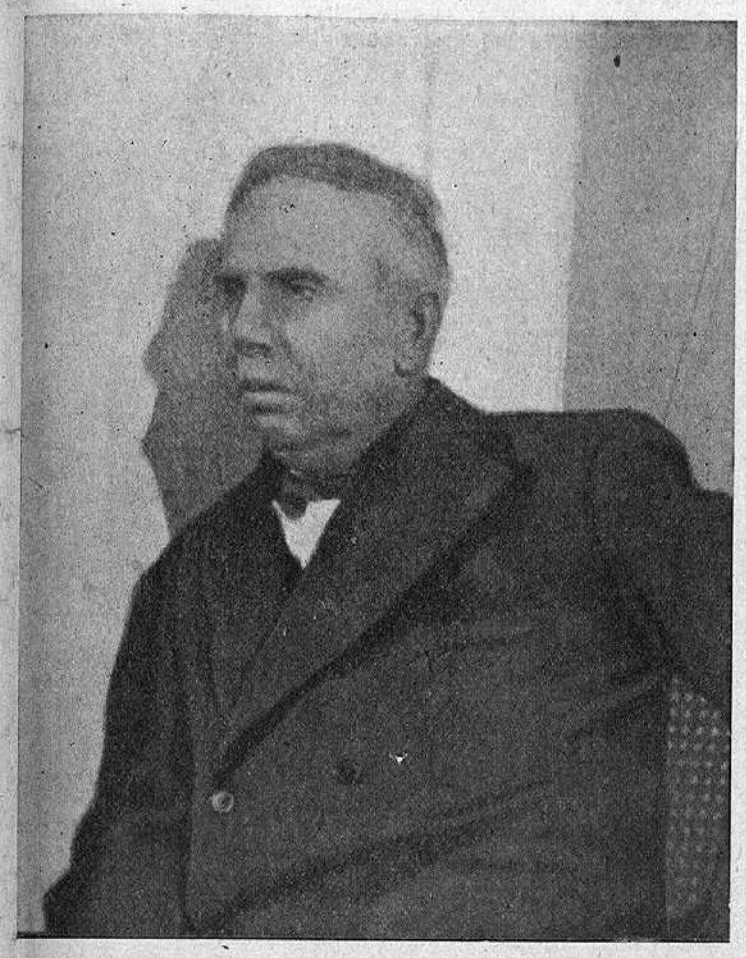
«REGISTRE D'ENTRADA»

THEODOR DREISER

Sinclair Lewis, que amb el seu "Babbit" creà la figura, esdevinguda proverbial de l'americà mitjà; Upton Sinclair, revoltat i irònic, fustigador implacable d'una civilització dominada per la idolatria del luxe i la cursa del dòllar, amic del nostre poble, autor de la novella "No passaran", traduïda fa poc a la nostra llengua i del llibre "The Flivver King" (una història de Nord-Amèrica), que C. A. Jordana ha comentat amb agudesa en el darrer número de "Catalans"; el polemista H. L. Menken, ànima de la inconformista "American Mercury", amb les seves facècies sardòniques; Frank Norris, que ha transplantat a Califòrnia els mètodes del naturalisme europeu; Sherwood Anderson, un dels millors novellistes nord-americans, autor de "La rialla negra", i, en un dels llocs més gloriosos, Theodor Dreiser; han posat al nu en llurs llibres, veritables revelacions novellades, les tares d'una societat que ens descriuen, amb un llenguatge franc i sincer i una temeritat inaudita, com el règim de l'arbitrari, del "bluff", de la corrupció i de la violència homicida. I d'altres encara, John dos Passos, O'Neill, entre els més coneguts, i alguns escriptors estrangers — Waldo Frank, Keyserling — que han volgut endinsar-se en els replecs més profunds de l'ànima que una civilització epidèrmica per bé que poderosa, havia intentat debades — "soulless souls" — adulterar.

* * *

Theodor Dreiser, hoste avui de Barcelona, és el novellista que ens ha donat, amb més audàcia, una imatge integral de la vida nordamericana. Nasqué a Indiana l'any 1871. Té, per tant, setanta-set anys. Malgrat la seva edat, es conserva cepat i vigorós. Té l'aspecte robust i les seves espatlles amples, sota una corona de cabells blancs, només s'encorben quan les portes o el sostres són massa baixos per a la seva alçada de tità. Després d'exercitar-se en el periodisme, debutà en la literatura, vers l'any 1900, amb dues novelles d'un gènere desconegut fins aleshores als Estats Units. Es titulaven Sister Carrie i Jennie Gerhardt, i eren dos fragments de vida, veritables obres mestres de la vida trivial, presentats sense ornamentació oratòria ni retòrica de cap mena. Deixem que ell mateix ens digui com foren acollides aquestes obres per la crítica ianqui:

"L'optimisme era, aleshores, la doctrina oficial. Dissortadament, els meus primers passos en la vida veritable m'ensenyaren tot seguit la falsetat d'aquesta posició. He vist, per exemple, que certs individus podien guanyar milions sense fer res, mentre que d'altres eren empresonats per quantitats irrisòries. He vist que, malgrat tota llur voluntat, homes de vàlua podien ésser vençuts: he vist també tota la feblesa dels homes. Davant els meus primers llibres, la crítica esdevingué furiosa. Fou un tolle general. La moda, com he dit, era l'optimisme, el sentimentalisme i la moral victoriana. I el meus llibres eren realistes, pessimistes, es refusaven tant a entendrir-se com a portar un judici moral. Tractaven, simplement, d'ésser sincers. La crítica d'aquell temps — avui tot això ha canviat d'una manera total — no m'ho perdoná. Vaig ésser, haig de confessar-ho, tan descoratjat per aquesta hostilitat universal, que vaig deixar d'escriure durant més de deu anys, presa d'una crisi terrible de depressió nerviosa. Més d'un cop vaig estar a punt de reventar de fam (és per això que conec tan bé el que explico!) fins que vaig aconseguir una collocació a casa d'un publicista i vaig esdevenir, jo mateix, editor."

Fou aleshores quan publicà les seves obres més grans, les més transcendentals: The Financier o The Titan (1912), The Genius (1915), a les quals seguiren "An American Tragedy (1925) — la més famosa de totes—, alguns llibres autobiogràfics: "A Book about myself" (1922), Dawn (1931) i volums de contes i de viatges. Avui el veterà Dreiser, rehabilitat, és respectat a Amèrica i cèlebre per tot el món.

Encara que nordamericá de naixença, Theodor Dreiser és de descendència alemanya i, potser sigui aquest l'origen de la precisió de la seva anàlisi psicològica i de la densitat del seu estil. Les obres d'aquest autor estan escrites amb un realisme poderós, auster i mancat d'ironia; tenen un estil sense enfarfecs, aspre i salvatge. Per la justesa inexorable de la seva observació, per l'envergadura de les obres i dels temes, Dreiser és una de les primeres figures de la literatura contemporània i els seus llibres, admirats i valorats per la crítica, han estat traduïts a la majoria dels idiomes europeus.

En ells es revela la influència de les escoles filosòfiques més avançades. Rigorosament objectiu i realista en el sentit més pur de la paraula, encara que admirador sincer de Zola (com ho és també, segons diu, de Rabelais, Balzac i Maupassant) i creditor dels escriptors russos i alemanys, Dreiser no utilitza els seus llibres per a la propaganda de cap doctrina. No comenta els fets, els exposa. Es situa per damunt del bé i del mal. Té la imparcialitat per norma i, per ètica, la veritat més estricta. Es per això que, en totes les seves obres, descriu facetes distintes de l'existència amb un verisme implacable i serè. Minuciosament, amb la màxima precisió, ens mostra els seus personatges i encadena llurs actes, sense que mai no el veiem intervenir per a desviar el curs de llurs vides. Els personatges de Dreiser segueixen llur destí, a través de ventures i de dissorts — més dissorts que ventures — fins arribar al triomf o al fracás finals. Malgrat aquesta impassibilitat, les seves obres tenen un profund contingut humà, perquè n'hi ha prou amb pintar les coses tal com són per tal que immediatament es faci palesa l'absurditat i la ferotgia d'una societat basada en el dret del més fort.

La novella, com ell la concebeix, participa de l'estudi documentari, de l'assaig psicològic, de la crònica escandalosa i del quadro de costums. Breu, d'allò que s'anomena, "un gran reportatge". Res en aquestes enquestes voluminoses, no és un divertiment gratuit ni un pur joc desinteressat, destinat a plaure els lectors. Dreiser es limita a narrar, a donar-los les dades i els éssers vivents, sense retocs, alliberat de tot esperit proselitista. Es el lector el qui ha de reflexionar i de concloure. Theodor Dreiser, testimoni imparcial, fa honor en les seves obres a la màxima famosa d'un escriptor rus: "Pots no ésser poeta: estàs obligat, però, a ésser ciutadá".

* * *

Invitat per l'Associació Internacional d'Escriptors, Dreiser ha passat uns dies a París i es troba ara a Barcelona, com a primera etapa del seu viatge per l'Espanya republicana. En les seves declaracions a la premsa diària ha manifestat ja que comparteix les nostres idees i que, quan retorni a Amèrica, dirà allò que ha vist i el que pensa. No volem altra cosa. Estem tranquils i segurs, forts en la nostra raó i en el nostre dret. Un escriptor que s'ha revoltat contra un americanisme obtús i rapaç, que ha declarat la seva aversió pels "mètodes de la jungla", ha de sentir repugnància per les doctrines feixistes i per llurs procediments.

En una conversa amb un collaobrador de "Les Nouvelles Littéraires" que el visitá als Estats Units, Dreiser digué:

"Tota la qüestió és aquesta: hi ha entre els homes, forts i febles, i l'evolució de la humanitat s'opera tenint en compte aquest fet. L'evolució té les seves lleis i els seus mètodes. Doncs bé, és una qüestió de gust: no em plauen els mètodes de la jungla. En tot cas, una cosa és necessària: estar sempre al costat de l'evolució, orientat sempre vers el futur. Ja en tinc prou amb això per a justificar als meus ulls la meva posició política."

No sabríem definir la missió de l'escriptor d'avui d'una manera més concreta. Un altre nom illustre a afegir a la llista dels que estan amb nosaltres: Theodor Dreiser.

Lluís MONTANYA

DE LA IRRACIONALITAT

II

La Roma pagana imperial i l'Església catòlica romana són les dues pre-figuracions de l'Europa del nostre temps; són les dues super-estructures anteriors que infongueren a Europa el seu sentit d'universalitat.

En parlar de l'Església en els nostres dies, deixem sempre fora de discussió la transcendència que tingué en el curs de la Història: uns petits nuclis dispersos (les primitives Esglésies) dins de la societat antiga, atragueren, absorbiren, transformaren o adaptaren segons els casos, tots els elements psicològics de la societat pagana; la unificació interior del nou organisme hauria estat impossible si no hagués anat modelant-se damunt de l'estructura política de l'antiga Roma, revestint-se a la vegada del prestigi que l'antiga Roma tenia damunt els bárbars. Aquesta gestació que va durar segles va cristal·litzar en aquell gran imperi espiritual i temporal que fou l'Església Catòlica a l'Edat Mitjana.

De les tres grans cultures occidentals (Grècia, Roma i Catolicisme), nosaltres percebim amb més claredat la separació entre el món pagà i el món cristià; no obstant, aquells que estudien la formació de les estructures polítiques i espirituals de la societat humana, ens fan observar que entre el món pagá i el cristià hi ha continuació i evolució. De la mateixa manera que entre l'Edat Mitjana i l'Edat contemporània hi ha continuació i evolució en les formes polítiques i en les formes espirituals. L'evolució de les formes polítiques és un procés ben visible que hom pot seguir pas a pas fins als nostres dies; en canvi, l'evolució de les formes espirituals no han estat pas estudiades tan a fons — qui sap si degut al prejudici de que el Catolicisme era una religió revelada — aquesta manca d'anàlisi ens ha dut a molts errors i confusions que sofrim a l'hora present.

Sempre que sorgeix un conflicte entre elements afiliats a l'Església catòlica no hi ha dubte que al fons hi ha una confusió deguda a la manca d'análisi de les transformacions que ha sofert l'esperit del catolicisme a través dels seus dogmes incommovibles i dels seus signes simbòlics. Per exemple: entre un catòlic francès i un catòlic espanyol hi ha un abisme que per molts els semblarà incomprensible. Aquesta incompatibilitat de criteri va posar-se de manifest darrerament amb la sorollosa polèmica entre elements facciosos i els escriptors catòlics francesos.

Qui tenia raó en aquella controvèrsia? Doncs bé, us donarem una resposta que de bell antuvi us desconcertarà. Eren els elements facciosos que tenien raó. L'actitud del Vaticà ho corrobora, i tolera difícilment la religiositat lliure, una mica difusa, sensible i cordial, aquest anhel de re-cristianització dels catòlics francesos.

Aquest tema és interessantíssim i ens estranya que ningú entre nosaltres no li hagi encara dedicat l'atenció que es mereix. Nosaltres vam interessar-nos per aquest tema quan féu la seva aparició a París, uns quants anys després de la guerra, aleshores que en el món literari va posar-se en voga el catolicisme, i seguírem una mica encuriosits aquelles manifestacions que si bé d'una part eren mundanes i "snob", d'altra part també eren sinceres.

No cal dir que la política reaccionária francesa va apoderar-se d'aquest moviment i va destruir-ne aquella part de sinceritat que obligava al respecte.

Recordem com a detall unes cartes creuades entre Cocteau i Maritain en les quals la sinceritat del poeta (Cocteau) — sinceritat amb si mateix — destaca incisiva, aguda, comparada amb la del filòsof (Maritain).

Els escriptors francesos espiritualitzen moltes coses que en l'Església són concretes i tenen molt més de temporals que d'espirituals, per tant un llarg contacte dels catòlics francesos amb els catòlics espanyols de l'Espanya facciosa durà els escriptors francesos (fills de la Revolució francesa, del "cientisme" i de l'intellectualisme o sigui de l'evolució de la consciència collectiva) a conèixer la veritable fesomia de l'Església catòlica d'abans de la Revolució francesa (o sigui l'Església de la Contra-Reforma) que ells no han fet altra cosa que idealitzar.

Ara nosaltres provarem de posar el problema en la seva base més profunda que és la millor manera de comprendre les contradiccions i les confusions de la superfície.

El ritme del desenrotllament històric ofereix alternativament dues fases: racionalisme i irracionalisme. A la cultura grega i llatina ("lògica") va succeir la cultura cristiana ("alògica": definició de Keyserling). A la teologia de l'Edat Mitjana segueix l'humanisme del Renaixement que ens durà fins els enciclopedistes francesos del segle XVIII i a la Revolució francesa: aquesta manifestació de racionalisme provoca la desviació del Romanticisme que va començar com a moviment revolucionari i va acabar en moviment reaccionari. De totes maneres el racionalisme va seguir endavant i en el segle XIX hi ha un veritable entusiasme per a la ciència en el seu aspecte pràctic que en sociologia produeix el materialisme històric.

El romanticisme va refugiar-se en la literatura i en les arts (post-romanticisme, simbolisme, impressionisme, surrealisme que també ofereixen la mateixa alternança amb realisme, neo-classicisme i cubisme). A l'endemá de la Gran Guerra es manifesta a la vegada que un materialisme desenfrenat en els costums, un renaixement en el domini de l'esperit. Hi hagué qui va confondre aquest renaixement espiritual amb un retorn al Catolicisme.

El renaixement espiritual fou definitivament estudiat en el seu veritable aspecte per Hermann de Keyserling ("El conocimiento creador" i "Renacimiento").

Ens trobem per primera vegada que la cultura d'Occident admet l'home amb la seva personalitat completa: racional i irracional. La ciència psicològica (la "psico-anàlisi" en particular) ha demostrat amb arguments que l'irracionalisme pren part — en igual o major part que la consciència: racionalisme — a l'elaboració dels nostres actes.

Freud, en estudiar el domini de "l'inconscient" en tregué la teoria de la sub-consciència. I Jung, en analitzar les manifestacions de "l'inconscient" descobreix quelcom que va més enllà de la consciència i que nosaltres anomenarem la super-consciència.

"L'inconscient" de l'home sembla com si estigués dividit entre la sub-consciència i la super-consciència. La sub-consciència enclou els instints primitius superats per la consciència i la super-consciència apareix com un més enllà de la consciència que es manifesta en els savis, en els inventors, en els artistes, i d'una manera intermitent en totes les persones.

De la super-consciència els catòlics i els protestants en diuen "gràcia divina"; els místics i els artistes, inspiració; els inventors, les dones, i els pedagogs (referint-se al infants), intuïció. La super-consciència es confon amb espiritualitat, religiositat, misticisme, visió profètica, etc.

La personalitat de l'home comprèn la "consciència" i "l'inconscient" (sub-consciència i super-consciència). Naturalment que en l'home no es donen aquestes divisions tan ben delimitades, sinó confoses i barrejades entre elles. Per aquesta raó el Catolicisme sostingué la creença de la lluita entre Déu i el dimoni per a la possessió de l'ànima de l'home per tal d'establir una separació entre les manifestacions de la sub-consciència i de la super-consciència: les dues classificacions extremes són els endimoniats i els sants o illuminats.

La ciència psicològica del nostre temps ha dut a la claror molts problemes que fins ara eren de l'exclusiu domini del misteri i de l'irracionalisme. La consciència en esdevenir més profunda, això és: quan nous coneixements del domini de l'esperit entren a formar part de la consciència, neix una nova concepció de la Vida i del Cosmos. Una nova concepció de la Vida i del Cosmos és la base d'una nova cultura.

Maria CARRATALÀ

DANSA AL PALAU

El recital de piano que, organitzat pel Comissariat de Propaganda en homenatge al personal del Ministeri de Defensa, donà diumenge passat al Palau de la Música Catalana el prestigiós mestre Leopold Cardona, es clogué amb un espectacle de dansa de qualitat excepcional. De tan rara qualitat, que el creiem mereixedor de comentari. Joan Magrinyà, Maria Lluïsa Nogués i Trini Borrull en un mateix programa compost d'obres plenes d'interès.

Joan Magrinyà és un veritable instrument de precisió. Un instrument de precisió amb ánima. Els ressorts de la seva tècnica, en efecte, tècnica completíssima, prodigiosa, han esdevingut invisibles, i l'emoció, vençut l'esforç, brilla en la perfecció de la forma. Enamorat de l'escola del gran Cecchetti, el model més perfecte de l'estil noble, el nostre dansarí cultiva la dansa clàssica amb tanta seguretat com noble harmonia. Estilitza intellectualment el cos humà en moviment i en repòs. Plega la locomoció de la màquina humana, marxa, cursa, salt, als principis d'harmonia calculada i a la llei del nombre. Però vivifica aquesta nuditat escolar, aquest esquema inanimat, aquest mecanisme rígid. El que en d'altres ballarins indotats és sequedat geomètrica i academisme encarcarat, en Magrinyá és art vivent, ple de gràcia i d'espiritualitat.

Al Palau, Magrinyà ens ha ofert unes "Seguidillas", espècimen puríssim de la dansa clássica espanyola. Els mestres de ballet madrileny del segle passat aprofitaren l'experiència dels altres països llatins i donaren un matís espanyol a l'escola franco-italiana. Aquest gènere gairebé ha desaparegut. Es massa difícil i cal, per a cultivar-lo, una preparació que la majoria de dansarins actuals no tenen. Morta l'Argentina, només dos catalans, Teresina i Magrinyà, el cultiven actualment. Les "Seguidillas" d'aquest darrer, pertanyents al clàssic espanyol més pur, executades amb una lleugeresa sobrenatural i una enlluernadora virtuositat de peus, són, del començament a la fi, un "Morceau de bravoure" d'una brillantor engrescadora, un discurs portat del primer pas a l'últim amb una fluidesa, una suavitat i una continuïtat impressionants.

Maria Lluïsa Nogués és una deixebla de Joan Magrinyà. Des de molt joveneta, s'ha anat preparant lentament i segurament, amb una voluntat de ferro i una vocació insubornable. I ara aquesta actuació al Palau ens autoritza a afirmar que aquesta noieta és la millor dansarina clássica que posseïm. Per a Maria Lluïsa Nogués el vocabulari i la sintaxis clàssics no tenen secrets. Executa amb el somriure als llavis les més sorprenents proeses tècniques. L'hem vista a l'acadèmia despatxar quaranta-cinc "fouettés" com aquell que no fa res. Però la Nogués sap saturar de sensibilitat aquesta gramàtica de passos. Sap conciliar la virtuositat i l'espiritualitat. La seva tècnica és d'un dibuix puríssim. Però no és una forma morta sinó un llenguatge vivent. Es ciència, si. Però també emoció. La "Nina mecànica" que ha presentat al Palau, sobre una composició de Liadow, que té tot el candor de les peces de caixeta de música, és una creació finíssima, treta amb una sensibilitat exquisida. Una nina adorable, amarada d'ingenu encís, els moviments rígids i mecànics de la qual són endolcits per la gràcia. I interpretada sense gota de preciosisme gratuït. Amb passos d'escola d'una simplicitat esquemàtica, d'una composició clarissima, llegible fins i tot per als no iniciats.

De Trini Borrull ja n'hem parlat aquí. Però és tan bona artista que no ens sap greu insistir. Trini Borrull té el que no s'ensenya ni s'aprèn, el que no es compra ni es ven. Té el que porten als braços, als peus, al rostre, a tot el cos, els gitanos en néixer. L'esveltesa i la gallardia, l'espontaneïtat i la raça, la gràcia i la sal, l'enginy elèctric i l'acudit intencionat i substanciós. Però Trini Borrull, ultra tot això, té també intelligència. Una intelligència molt clara que l'empeny a depurar aquest fons racial fet d'impetu i d'explosió incontrolats. I es lliura cada dia a un lent i pacient treball d'eliminació. Poleix, simplifica, foragita el superflu i el pintoresc... I els accidents van cedint lentament el pas a l'essencial. I les actituds i els moviments es van despullant suaument de llur ganga, i, com la pedra preciosa despossetïda de la part terrosa, van apareixent nusos i descarnats, purs i simples, reduïts a l'essencial, sense perdre, però, l'emoció inicial. Aquesta tasca insistent de depuració, aquestes ganes de controlar els seus abundantíssims dots naturals amb una voluntat de perfecció, fan que les danses de Trini Borrull comencin a tenir ja la gràcia i la serenitat de tot art madur i sublimat. Instint obscur i abstracció lúcida, Trini Borrull té el foc de la balladora — de la "bailaora" —i l'art de la ballarina. El seu flamenc fi és inigualat en aquestes latituds.

Al Palau, Trini Borrull ha presentat "La dansa del foc", de Falla. Només "La dansa del foc" de l'Argentina ens havia emocionat tant com aquesta. Aquesta "Dansa del foc" de la Borrull és la més justa de forma i la més patètica d'expressió que hem vist de molt temps ençà. Es de ballarina. Perquè els seus passos dificilíssims són executats amb un estil impecable. I és d'actriu, també. De gran actriu. Perquè el terror supersticiós que dicta al múscul la convulsió frenètica és traduït per Trini Borrull amb una expressió dramàtica trasbalsadora, amb una intensitat expressiva indescriptible.

Els "solos" d'aquests tres protagonistes de la sessió del Palau, que acabem de comentar, han alternat amb "passos de dos" interpretats pels mateixos artistes. Magrinyà i la Nogués han ballat el Vals de "Les Sílfides". Dissimulant púdicament amb una grácia somniadora llur tècnica extraordinària els dos artistes han ressuscitat tota l'atmosfera poètica d'aquest ballet en el qual la dansa clàssica ateny el cim de la bellesa abstracta. Després, elegants i distingits, arrogants i raçats, Magrinyà i la Borrull han interpretat "Córdoba" d'Albéniz. Muntada pel primer, aquesta dansa, feta de passeigs altius i de sobris diálegs de castanyoles, abunda en actituds d'alta plasticitat.

I no volem acabar sense subratllar l'excepcional ductilitat de Joan Magrinyà, que sap donar la tècnica i l'expressió adequades a tres interpretacions tan diferents com el llangorós i dolç personatge romàntic de "Les Sílfides", el bullicios "Majo" de les "Seguidillas" i el greu i sever cavaller de la senyorial "Córdoba".

S. G.

EL DESTI DEL TEATRE

UN PRESAGI D'ANTOINE

Un redactor del diari parisenc "L'Ordre" ha conversat amb Antoine sobre els destins del Teatre. I Antoine, "sense pena, sense emoció" (sic), ha presagiat la mort immediata de l'art escènic. El periodista no dissimula que l'afirmació li produeix estupor i angúnia. I fa: "—¿Aixi, Antoine, un dels mestres incontestables de la "chose dramatique", troba perfectament natural que el cinema s'apropiï una "Berenice", un "Bajazet", i les representi; és a dir, someti aquestes obres mestres, en les quals el moviment sembla per definició exclòs, a una tècnica mecànica?" I Antoine respon a la reflexió del seu interlocutor: "—Per què no? Semblantment, Guitry ha portat "Pasteur" al llenç, i Pagnol hi ha portat "Angèle". Per exterioritzar una emoció, un sentiment, una passió, per mitjà de vint ratlles en vers o en prosa, calen les modulacions de la veu. ¿Es que en matèria de so el cinema no ha assolit la perfecció? Cal, a més a més, el gest, el moviment físic de l'actor en un medi determinat, en el qual l'ombra i la claror han d'ésser dosificades: el cinema juga com vol amb la llum, com demá jugarà amb el color. La mímica, l'expressió que modelen el rostre de l'intèrpret? El cinema proposa en aquest cas tota la gama dels plans! Per últim, amplificant i comentant el text, aquest mateix cinema pot, a voluntat, crear, suggerir, restituir l'atmosfera, el clima del lloc de l'acció... Parlàveu dels clàssics? Shakespeare n'és un. ¿Podria sostenir algú que "El rei Lear" o "Macbeth", per exemple, no s'acomodarien al llenç?"

* * *

Maurrás ha dit que el nom d'Antoine equival a trenta anys de la història del Teatre a França. Tanmateix és la personalitat teatral de més volum de Molière fins a nosaltres. Des del 1887 que fundà el "Théâtre Libre", d'on arrenca tota l'evolució de l'escena francesa, i, per extensió, la de les que sempre li han anat a remolc, fins el 1917 ó 1918 (escrivim de memòria), que hagué de deixar l'"Odeón", Antoine fou l'orientador, l'esperò, el renovador de tots els teatres parisencs, que hagueren de desprendre's dels vicis, les rutines i la pols de la tradició, empesos per l'exemple d'aquell home singular que havia posat càtedra per a implantar unes idees i uns sistemes que eren el capgirament de dos segles d'història gloriosa. Les escenes més contraposades a les teories d'Antoine hagueren de claudicar, tard o d'hora. Moltes de les obres que ell havia donat a conèixer enmig, no ja d'esgarips, sinó de frenètics escàndols de públic i de premsa, figuren avui en el repertori de la "Comédie Française". Portats per ell entraren a França, i hi feren forat, Ibsen, Björnson, Hauptmann, Heijermans, Steindberg, Tourgéneff. Per "via Antoine" ens n'arribaren a Barcelona tres o quatre dels millors. I ara que hi som, no será de més remarcar que tots els neguits de renovació sentits per grups dispersos de casa nostra a les darreries del segle passat i a les primeries del present, no foren altra cosa que un estargit ple de bona voluntat dels esforços sobrehumans que Antoine feia a París. Ací, doncs, l'exemple del fundador del "Théâtre Libre" també tingué la seva repercusió. En molta menys escala, és clar; però potser per res més que per raó de proporcions.

* * *

Antoine, però, no fou solament l'home del Teatre Lliure i del que després batejà amb el seu nom, vencent molts escrúpols de consciència i de modèstia. Fou, encara millor, l'autèntic "home de teatre", si és que la fórmula ha tingut alguna vegada tot el seu sentit. Es a dir, era l'enamorat enfervorit, obcecat, fidel, de l'art dramàtic, del qual tenia el do i l'instint, fins al punt que mai no pogué resistir la temptació de muntar i fer conèixer una obra interessant, vingués d'on vingués. Encara que per a muntar-la hagués d'empenyorar la camisa. Per això, després de trenta anys de fer de còmic — de gran còmic —, de director i d'empresari, en deixar l'"Odéon", quan ja havia tombat la cinquantena, es trobà pobre, arruïnat, i hagué d'acceptar, per poder viure, el lloc de crític que li oferí un gran diari... Lloc des del qual, com abans des de la seva cadira de director, manté viu el seu fervor per l'art la mort del qual pronostica, com qui res, indiferent, l'any que ell en fa vuitanta...

* * *

Hem fet aquesta petita excursió a través de la biografia densa, saturada, d'André Antoine, per donar tot el seu valor a les declaracions que ha fet al redactor de "L'Ordre". Ell no és, no ha estat mai un amargat. En els seus llibres de "Souvenirs" hi ha, amb tota la seva transparència, la seva ánima. Estem certs, doncs, que tot allò que ha dit és l'expressió d'una convicció sentida sincerament. Diu, només, allò que li suggereix l'estat actual del teatre. I ho diu amb la senzillesa del que està segur de la infalibilitat de la seva profecia. Ho dóna tant per fet, que "ni s'entristeix ni s'emociona", com un home fort davant l'irreparable. Argumenta, només, en pro de la seva tesi favorable al cinema. I ho fa així, contestant al seu interlocutor: "—¿Parleu del "Cyrano"? Aquesta obra mestra és, en el seu gènere, com sabeu, un accident terciari del Romanticisme... No es fa dues vegades un "Cyrano". Així i tot, cap obstacle invencible no s'oposaria al concurs del llenç." I segueix un repàs dels gèneres més diversos: "—Les comèdies lleugeres de De Fers i Caillavet? Els americans les han provades amb un èxit molt humiliant per al nostre amor propi i la nostra reputació de gent d'"esprit". La "feérie"? "Blanca Neu i els Set Nans" és un triomf. L'Epopeia? ¿No hem vist "La Kermesse heroica" i "Tres llancers bengalís"?

* * *

"—Encara us n'esperen d'altres — segueix presagiant Antoine, talment com si la fatalitat li produís un goig —. Molt aviat la ràdiotelevisió será comercialitzada i us donarà, a casa, les òperes i les operetes..." El periodista, astorat, pregunta: "—Voleu dir, mestre, que no restará ni un teatre?" "—Sí; junt amb dues o tres sales especialitzades, continuaran les subvencionades, amb la condició que hom no les converteixi en "frigidaires" dels grans clàssics. I ni una més. El Teatre no pot escapar a les lleis que regeixen l'Univers: certs òrgans indispensables (o que hom suposa que ho són) s'atrofien o moren..."

* * *

¿Quina transformació deu haver-se operat en l'esperit d'Antoine durant els darrers vint anys perquè pugui exhibir "sense pena ni emoció" aquest panorama catastròfic? ¿No serà, millor, la persistent constatació d'una minva constant de valors? I això a França!

* * *

Oferim, "fora de Concurs", aquest aterridor averany als amics de "La Rambla" que han obert una enquesta sobre el present i el futur del teatre català...

A. A.

MANUEL ABRIL, O UNA VIDA DIGNA

Un diari, el nostre diari de cada dia. Més o menys pàgines. I, entre la literatura dels comunicats oficials, de la crònica dels fets de la nostra guerra a la nació i a l'estranger — i entre les notes de les sancions justíssimes imposades als quatre brètols que s'aprofiten de la guerra per a robar de la manera més innoble —, en un recó de pàgina, aquesta nota: "A València ha mort l'escriptor Manuel Abril. Tenia cinquanta-dos anys." Res més.

I, no obstant, Manuel Abril mereixia molt més. Manuel Abril ha estat un dels escriptors castellans més dignes, més honestos, més pulcres, més purs, donant a aquests qualificatius, és clar, una interpretació i un sentit que no hi dóna la gent frívola. L'obra de Manuel Abril té una vertadera importància, sinó en quantitat en qualitat. Manuel Abril ha escrit un volum de versos, "Hacia la ley lejana", i ha estrenat tres obres de teatre: "La princesa que se chupaba el dedo", "Se desea un huésped", "El doctor Prometeo". A més a més ha escrit alguns volums, molt intelligents, molt aguts, de crítica d'art.

"Hacia la ley lejana" es una obra que fa pensar en el "Toi ed moi" de Pau Geraldy. De "Toi et moi" se n'han fet a França, més de cent setanta edicions. De "Hacia la ley lejana" no crec que se n'hagin fet dues i són molt pocs els que recorden amb profunda estima aquesta obra. No obstant, jo, sincerament, la crec superior a l'obra del poeta francès, sense menysprear, naturalment, la del poeta francès. En els versos del poeta espanyol, de l'autèntic i pur poeta que fou Manuel Abril, hi ha una veu més íntima, un accent més profund, una passió i una tendresa més entranyables. En el vers del poeta francès l'amor és un joc, una esgarrifança a flor de pell. En els versos del poeta espanyol l'amor és una passió, un batec càlid i entranyable.

El teatre de Manuel Abril són molts els que no el coneixen. No tingué èxit. No tingué, sobretot, un èxit de públic com després han tingut — sortosament — les obres de Frederic Garcia Lorca i Alexandre Casona. Veureu, això és natural. A França, autors dramàtics de la categoria de Lennormand, Manuel Achard, Jean Sarment, Marcel Pagnol, obtenen grans èxits de públic. Però, on el nivell cultural és molt inferior i el gust està depravat per la cursileria i l'estupidesa, triomfen el teatre estúpid i cursi dels Muñoz Seca, Pérez Fernàndez, Fernàndez del Villar, Torrado y Navarro, i altra fauna d'idèntica categoria. I és que a la nostra burgesia infecta li convenia un teatre infecte.

Per això el teatre de Manuel Abril passava desapercebut per la majoria que s'embabiecava amb les cursileries de "La Parisusa" i amb la grolleria de "Usted es Ortiz". No podia plaure més que a una minoria molt limitada perquè era un teatre ambiciós, gens vulgar, fi — entenent per finor el contrari del que entén la gent frívola —, intelligent, sensible. "La princesa que se chupaba el dedo" — caricatura de teatre per a infants, però caricatura feta per un poeta —. "Se desea un huésped" — comèdia en la qual s'amalgamen la tendresa de més alta qualitat i l'humorisme més intelligent —, i "El doctor Prometeo" obra d'un dramatisme dens, noble, sense trucs ni efectismes tronats, pertanyen al teatre digne, al teatre d'Europa.

A més a més, Manuel Abril havia conreat l'humorisme, un humorisme singular — i poc comprès per tant —, que no feia pudor, com en els nostres humoristes de gran públic, de "cocido" de casa de dispeses, de tertúlia oficinesca. A Europa els humoristes es diuen Arnold Benner, Jesso Heltaï, Georges Courteline, Bernard Shaw. Ací es diuen Muñoz Seca, Pérez Zúñiga, Pérez Fernández i altres Pérez que formen part de la ramada.

Per als que no saben calar a fons, per als que no poden més que deturar-se en les zones superficials, per als que tan sols són sensibles a l'esgarip melodramàtic o a la riallada grotesca — que no té res a veure amb Cervantes, Molière o Rabelais, encara que ells creguin el contrari —, l'obra de Manuel Abril és freda, cerebral, com ho és, per exemple, la de Josep M.ª López Picó, el gran poeta de Catalunya, el primer poeta de la Catalunya d'avui. Aquesta mena de gent confon la passió amb la baixa passió. I, naturalment, no és el mateix.

No, Manuel Abril no fou el que ací en diem un escriptor brillant. Fou tot el contrari del que ací en diem un escriptor brillant, car en lloc de fer plorar les Angelines i explicar-nos els conflictes minúsculs de les Llúcies i les Ramonetes, ens donava la gràcia de "La princesa que se chupaba el dedo", la tendresa irònica de "Se desea un huésped", la inquietud d'"El doctor Prometeo".

Manuel Abril, físicament, era un home alt, corpulent. Tenia un front ample, obert; uns cabells rossencs; una mirada, rera els vidres de les ulleres intelligent i aguda. Com tots els homes molt sensibles, donava la impresió d'una gran timidesa. No parlava gaire. Sabia escoltar i callar. Per això mai no fou home de tertúlia, sinó de treball i d'estudi. En advenir la guerra no emigrà, com tants altres escriptors en l'obra i la vida dels quals tot és farsa.

Ara, en un recó de pàgina de diari llegeixo. "A València ha mort l'escriptor Manuel Abril."

Es llastimós, és dolorós, que tota una vida de treball, de dignitat i d'intelligència, no mereixin més que una trista i freda gasetilla.

Lluís CAPDEVILA

En campanya.

CARNET DEL TEATRE

TEATRE POLITIC... — El centenari de l'estrena d'"El rei Micomicó", com el de la mort de Robreño, que també s'escau aquest any — el mes de novembre — han d'ésser utilitzats no ja com a manifestacions teatrals, ans com a manifestacions polítiques. Un i altre s'hi presten extraordinàriament. I som a l'hora d'aprofitar totes les ocasions per a fer política de guerra i de vulgarització de la causa que defensem; se sobreentén. Perquè els hem cregut orientats amb aquest criteri, hem acceptat, sense lamentar-nos-en, alguns dels homenatges d'aquests dies.

El teatre de passatemps, amb mires a divertir amb jocs d'amor de saltataulells i modistetes als abonats de la Tertúlia Catalanista, no és d'aquesta hora.

I els abonats a la Tertúlia Catalanista passen l'angúnia dels bombardeigs i la de l'absència dels fills que tenen a les trinxeres, i més d'un porta una franja de dol a la solapa de l'americana. Qui giri els ulls a la realitat d'aquest panorama, és que tant se li'n dóna de la guerra com de Catalunya i de la República.

■

...I DE GUERRA. — "El rei Micomicó", que és d'una relativa facilitat de muntatge, podria donar la volta a Catalunya, com un suggestiu procediment de propaganda republicana. Unes quartilles llegides abans de començar les representacions, exalçant la figura d'Abdó Terrades i explicant el sentit de l'obra, escrites per un literat prestigiós, com per exemple, Pous i Pagès, empordanès com Terrades i coneixedor a fons, segurament, de la personalitat del lluitador figuerenc, donarien una eficiència màxima a la commemoració d'aquest centenari que gosem suggerir al Conseller de Cultura de la Generalitat, d'immediata ascendència empordanesa, i al Comissari de Propaganda, també empordanès... I amb una mica més de voluntat, la companyia que fes per les comarques la divertida farsa de Terrades, podria apropar-se a les trinxeres, per a esbargiment dels combatents, missió principalíssima que nosaltres assignaríem a un autèntic teatre de guerra, si fóssim algú per a fer-ho.

CINEMA

ELS MARINS DEL BALTIC

Es un film magnífic. Es un film d'aquesta enorme epopeia cinematogràfica de la revolució russa, que comença amb l'inoblidable «Cuirassat Potemquin». Un film, doncs, del millor gènere que ha produit el cinema soviètic. I no és pas que volem confinar el cinema soviètic a aquest gènere. Obres com «La joventut de Màxim», com «El carnet del Partit» mostren que, en altres gèneres, pot produir també obres fortes i belles. Però resulta evident també que en el que ha reeixit millor el geni rus al cinema, ha estat en l'epopeia. I no solament per l'art de moure grans masses, tradició que a la U. R. S. S. provenia ja del teatre i que ningú, ni al cinema ni al teatre, ha superat ni és probable que superi, sinó també perquè ningú, en cap país, ha sabut tractar, fotogràficament, amb tanta bellesa, l'aire lliure, els espais illimitats, la immensitat de la natura. Ni ningú ha sabut harmonitzar amb una aparença tal de naturalitat, o millor dit, amb tanta veritat i tanta força, el paisatge, l'escenari amb el drama collectiu que hi és desenrotllat. L'home i els elements: la mar, el cel, la terra, els arbres, el sol o les tempestes, semblen fossos per uns mateixos anhels, en un mateix dolor, en una mateixa joia. I això a ple aire, a plena llum. Es a dir, a l'extrem oposat de l'expressionisme alemany, en el qual el cartró dels escenaris es delata ell mateix. «Els marins del Bàltic», film meravellós a estones, en les escenes a l'aire lliure, de mar o de terra; seguit d'imatges d'una imponent poesia plàstica, és una prova del que diem.

La plàstica domina en el film de dalt a baix. Els diàlegs són brevíssims. Si la sonorització ha contribuït a infondre grandesa, amplitud, profunditat al cinema soviètic; si fins ha contribuït a harmonitzar-ne els elements i a fer ressaltar la unió profunda del cinema amb la música, la paraula a penes, artísticament, no li ha fet guanyar res. I, tanmateix, confessem que és un encert aquelles reflexions d'un pare davant de l'infant, amb que gairebé s'inaugura el film. «¿Què seràs? Metge? Enginyer?... Potser mari?... Segurament un gran almirall de la nostra flota!» «Tot això són rondalles», replica la mare, una dona del poble. I el pare: «Per aquestes rondalles, han rodolat moltes testes. Per aquestes rondalles molts d'homes han estat condemnats a morir de fam i de fred a la Sibèria...» Heus ací el que dóna la raó a la lluita que veiem desenrotllar-se després; sentit de les escenes heroiques...

Tot el film és molt tens, però molt més que pel seu conjunt, ho és, sobretot, per uns quants episodis. La batalla marítima és una festa, en imatges, pels seus ulls. Té una sobrietat i una imponent grandesa. L'assalt del fort, és d'un dramatisme trepidant, innenarrable. L'esfondrament del vaixell, evacuada la tripulació, i en el qual ja no resten gairebé sinó el Comissari i el Comandant, és, en la seva sobrietat, una de les imatges més patètiques que ha produït el cinema universal.

Podria ésser retret que tot el tema no marxa sense una certa ingenuïtat infantívola, ingenuïtat que prové, sobretot, de considerar que els bolxevics sempre són heroics i grans i els adversaris sempre covards i traïdors i, cosa pitjor, de vegades, ridícols. La ingenuïtat, però, és en totes les epopeies. Per alguna cosa l'epopeia és pròpia dels començaments d'una nova civilització, d'una nova cultura, de la mateixa manera que la comèdia és més aviat pròpia de les societats fatigades. Per això el cinema soviètic, gran en els moments èpics, esdevé en els moments còmics — i en «Els Marins del Bàltic» no n'hi manquen per fer-hi contrast —, una mica matusser. Més que de comicitat, però, caldria parlar d'humor i de mofa popular, per subratllar la covardia de l'adversari.

Sobre això podríem dir encara que en «Els marins del Bàltic» la força de l'adversari hi és sub-estimada, oblidant potser que l'home és més gran quan lluita amb déus i els venç, que quan lluita amb nans, encara que sigui amb nans diabòlics. Però ens sembla que, en realitat no hi ha tal oblit. La força de l'adversari hi és tinguda present: és amb insistència que els protagonistes del film s'enorgulleixen d'haver vençut l'esquadra «més potent del món»; una esquadra — els mots són d'ells — «que no havia estat encara mai vençuda». El que esdevé és que el film no vol ésser altra cosa que una apologia del propi valor, de la pròpia força. Fins diríem que el film és, simplement, inspirat per aquesta consigna: els bolxevics, amb disciplina, no poden mai ésser vençuts. D'«El cuirassat Potemquin», que era un crit de revolta contra la força dels opressors, representada en imatges ombrívoles, passem, doncs, a l'altre extrem: a l'afirmació que res no resisteix el poder i la força del poble soviètic.

I també podríem afegir que amb aquest film es tanca i s'acompleix un altre cicle: el de la literatura tèrbola i ombrívola de la guerra, de la guerra vista només que al través dels polls i del llot de la trinxera. De la literatura pacifista dels Barbusse i dels Remarque i de tots els films — que ara, sobtadament, se'ns faran odiosos — francesos i germànics que en deriven. Amb «Els marins del Bàltic» — fet iniciat ja en les anteriors produccions soviètiques — tornem a la visió netament romàntica de la guerra.

Seria convenient, doncs, que els nostres artistes i fins alguns dels nostres literats, massa subjugats i estemordits ells mateixos per llurs visions horribles de la guerra, meditessin una mica en la lliçó ètica i estètica que el film ens ofereix. En «Els marins del Bàltic» hi ha combats terribles. Però el llot, els polls, la sang, no hi apareixen per enlloc. No hi ha cap visió que us faci girar el cap. Quan més terrible és, més us encoratja. Cauen els combatents, però si són dels bons, és a dir, dels bolxevics, cauen sempre bellament. Si són dels adversaris, amb una impietosa comicitat que afegeix a la covardia, el ridícul.

Domènec GUANSE

FRANCESC PUJOLS, ANECDOTIC

L'ESCRIPTOR MENYS LLEGIT DE CATALUNYA

Quan En Josep Pla va publicar el "Manual d'Hiparxiologia", de Francesc Pujols, la casa editora, que era la Llibreria Catalònia, el va fer sortir amb una faixa que deia: "L'escriptor més llegit de Catalunya, parlant de l'escriptor menys llegit."

En efecte, tothom parlava del nostre filòsof com del menys llegit. En un reportatge sobre la festa del llibre hom hi feia constar, segons les estadístiques dels venedors, que els llibres que menys es venien eren els del pensador català.

—Us deuen amoïnar molt — deia un amic de Francesc Pujols, parlant-li d'aquesta qüestió.

—Al contrari — li va respondre —. ¿No veieu que l'ésser menys llegit a Catalunya és el que contribueix més a la meva fama.

■

OPINIONS

Francesc Riera, el capitost dels rabassaires de Catalunya, i Francesc Pujols, tenen una amistat de molts anys. Quan el cap dels rabassaires vivia a Martorell no passava dia que no es veiessin. Amics íntims, tenien tots dos amistat amb una personalitat de la vila, que tenia el costum de dir mal dels amics.

Quan En Riera li parlava d'En Pujols, aquest li deia mal del filòsof. —¿D'aquell ximple fas cas?

Quan En Pujols li parlava d'En Riera, feia el mateix, li deia que era un ximple.

Un dia el famós rabassaire, parlant amb el filòsof, li va dir: —Home, saps que aquell sempre em diu que ets un ximple i sé que et fa la gara-gara?

—Home, doncs mira — li va dir En Pujols —, quan em parla de tu, només em fa que elogis.

■

UN DE TANTS

Ja hem dit aquí mateix que Francesc Pujols, abans d'esdevenir el filòsof de la Torre de les Hores, havia fet intensament la vida mundana, com també vàrem fer constar queu na de les seves especialitats era la de passar moltes hores als escenaris, sobretot als "camerinos" de les artistes.

Una de les seves amistats, era una actriu tan cèlebre pel seu art eminent, com per haver tingut molts amants.

Temptat per la bellesa i la simpatia que el nostre filòsof tenia per la artista, es dedicava a fer-li la cort, amb tota la cortesia del qui vol assegurar el tret. La conversa que tenien no donava lloc a dubtes...

—¿Així, doncs — li va dir l'actriu —, vostè voldria ésser el meu amant?

—Perdoni — li va respondre el filòsof —, no tinc tantes pretensions. Jo només aspiro a ésser... un dels seus amants.

■

ORIGINALITAT

Tots sabem la fama d'humorista i d'original que té el filòsof de la Torre de les Hores. Nosaltres sabem, perquè ell ens ho ha dit manta vegada, que són dues fames que no sols li agraden sinó que les cultiva.

El que hi ha, segons ens deia Francesc Pujols, és que molts confonen l'originalitat, que vol dir trobar els orígens de les coses, amb l'excentricitat, que pot ésser originalitat fora de la realitat.

El concepte que el nostre filòsof és un excèntric és molt corrent, sobretot entre els qui no segueixen els seus estudis.

—Vostè, Pujols — li deia un dia un dels qui tenen aquesta opinió —, en el fons és un original.

—Miri si sóc original — li va respondre el filòsof —, que he descobert la veritat.

■

LA FALTA DE ROBA

Parlaven amb el filòsof de la Torre de les Hores del conflicte que pot ésser les dificultats de trobar roba per a vestir. Deixant de banda l'encariment dels draps indumentaris, pot venir un moment que no tinguis vestit.

Francesc Pujols, resignat a fer-ho tot per la guerra, però encara veient-se amb recursos, va dir:

—Per ara no m'espanto. Quan acabi els vestits que tinc, àdhuc el de conferenciant, que és el millor, em posaré el jaqué, després em posaré la levita, després l'smoking i després el frac i resultarà que com menys roba hi hagi més mudat aniré.

■

EL PREU DELS ARTICLES

Deia una vegada En Josep Maria Planas, gran admirador del nostre filòsof Francesc Pujols, parlant amb el que ell tant estimava dels articles que en aquella època publicava a "Las Noticias", que eren llegits i celebrats:

—Si fóssiu a França, de cada article d'aquests us en donarien dues mil pessetes.

No ho dubto — li va respondre el nostre amic —, però és que si fos francès ja no se m'acudirien.

■

HONRA I DESHONRA

Parlant En Francesc Pujols en una tertúlia de senyores, algunes van sortir a parlar d'una dama absent en aquells moments de la reunió. El nostre filòsof, amant de la veritat i amant de les dames, en va iniciar un elogi. No cal dir que, aprofitant l'absència, totes es van pronunciar contra l'admirador, que basava els seus arguments en realitats. Veient que no les convencia, el filòsof de la Torre de les Hores va treure el Sant Cristo gros i els va dir:

—Vostès diran el que voldran, però jo només els diré que m'agradaria tenir l'honor de deshonrar-la.

■

ELS FILLS

Amb motiu de l'aglomeració actual en els viatges, el filòsof de la Torre de les Hores viatja molt sovint obsequiat pels seus companys de Martorell que tenen mitjans de locomoció.

En Jaume Cortadella, president del Sindicat comarcal de Martorell, té la gentilesa de convidar-lo sovint.

No fa molts dies en ésser a Roses del Llobregat, en Jaume Cortadella havia d'acompanyar a Barcelona una de les noies més formoses d'aquella població. Molt atent, va fer les presentacions de la viatjera i de Francesc Pujols.

El nostre filòsof, molt content d'haver fet aquella agradable coneixença, després de fer els elogis consegüents de la que era plena de joventut i formosura — com a vidu que és — li va oferir el casament.

—Pensi, però — va advertir en Jaume Cortadella —, que ja té un fill que és més alt que ell.

—No li faci por el fill que tinc — va respondre el filòsof —; els que li han de fer por són els que tindrem si ens casem.

■

EL "PARSIFAL" I LA "MARUXA"

Es sabut que el mestre Vives, encara que no practicava, com ell reconexia, la religió catòlica, n'era un creient fanàtic i no sols creient, sinó proselitista. Units per una amistat de molts anys amb En Francesc Pujols—, no cal dir que no s'havien avingut mai en aquesta qüestió. El mestre Vives és un home de molt talent — deia el nostre filòsof —, al qual s'ha de perdonar el fanatisme i la música.

Poc temps abans de la mort del mestre, els dos amics van arribar a disputar en una discussió violentíssima, en la qual el filòsof va perdre la serenitat, com ell mateix ho reconeixia després parlant-ne amb uns amics.

—I és que a mi — els deia —, el catolicisme amb música del "Parsifal" ja m'agrada. El que no m'agrada és amb música de la "Maruxa".

■

FORNS CREMATORIS

Quan En Martí Ibáñez era Conseller de Sanitat, hi hagué el projecte de crear un servei general a Catalunya de forns crematoris per a la incineració obligatòria dels cadàvers. El projecte va ésser pres amb gran entusiasme. Hom va organitzar els preparatius i hom va parlar d'una sessió solemne en la qual, ultra les autoritats, parlarien un metge, un advocat, un arquitecte i finalment Francesc Pujols presentaria la idea des del punt de vista científico-religiós.

Quan el doctor Valero, secretari de la Conselleria, va demanar-li si hi volia prendre part, el nostre filòsof, molt content, li va dir que li semblava oportunissim.

—Ja sabeu — va dir-li —, que segons els meus estudis, la matèria separa l'esperit d'ella mateixa per portar-lo d'aquesta vida a l'altra, fent-lo passar de la terra al cel. Doncs, bé, jo sóc un entusiasta dels forns crematoris, perquè faciliten aquesta separació, ja que, segons la fisiologia, el moment de la mort costa molt de precisar. Amb els forns crematoris, seria qüestió de moments. Et trobaries al cel que no te n'adonaries.

■

LA CENSURA ECLESIASTICA

. Una de les dificultats que més obstaculitzaven la tasca alliberadora de la religió de les mans de la superstició, a la qual s'ha consagrat entre nosaltres Francesc Pujols, era la quel i posaven totes les publicacions on ell escribia, encara que fossin liberals i lliurepensadores. Tocant la qüestió religiosa tot eren dificultats. El que el filòsof de la Torre de les Hores creia que hom havia de dir per donar llum sobre les idees més altes de la humanitat, que són les religioses, rarament podia ésser dit si era massa enlairat.

—Ara que hi ha censura militar — deia un dia un lector d'En Pujols a l'autor —, segons què no ho deveu poder dir.

—La censura militar — li va respondre el filòsof—no m'ha amoïnat mai. A mi el que em preocupa és l'eclesiàstica. La censura militar és a la Capitania general, i la censura governativa al Govern civil. Però la censura eclesiàstica, que hauria d'ésser a cal bisbe, resulta que és a les mateixes redaccions.

■

LA CALIQUENYA

Darrerament el nostre collaborador, el filòsof de la Torre de les Hores, va donar una conferència a Tarragona. Al final de l'acte, el conegut escriptor humorista d'aquella ciutat, el company Brú, federal, es va acostar a Francesc Pujols i li va dir:

—Us felicito. No us he entès de res, però m'heu agradat molt. Teniu. I ofrenant-li una caliquenya amb aspecte de "toscano", li va demostrar d'una manera indubitable la seva admiració.

El nostre filòsof, en aquest temps d'escassetat de tabac, va agrair doblement el que en temps normal ja havia d'ésser agraït.

A l'endemà, en la soledat de la Torre de les Hores, després de dinar, va encendre cerimoniosament l'obsequi del generós tarragoní i fumant, fumant, es va marejar.

En Pujols, explicant-ho als seus amics, els deia:

—Si hagués tingut la serenitat de partir-la en dues, hauria gaudit dos dies. Sort que ara em queda el consol de pensar que només he patit un dia.

■

LA CALOR

El període calorós que passem ens fa creure que és el més fort que mai hi hagi hagut. Els erudits són amatents a desenganyar-nos. Segons les cròniques, l'any 995 els arbres cremaren encesos pels raigs ardents del sol; el 1699 l'aigua bullia a les garrafes i els gossos ballaven sobre la terra, que els cremava les potes; el 1793 les parets s'esquerdaven i els fruits es coïen a les branques... Potser sí que tot són anotacions de fantasistes de les respectives èpoques. Però, pel que pugui ésser, tingueu el bon gust d'esponjar-vos el front sense plànyer-vos. Pitjor estan a les trinxeres — com diuen els qui es recorden dels qui hi són.

■

DIFERENCIES

Una dama molt amiga del filòsof de la Torre de les Hores, sabent que Francesc Pujols no tenia gaires preocupacions respecte de les virtuts castes de les dones que tractava, li criticava aquesta indulgència, en nom de la vida recatada i honesta que ella feia.

—Per això no m'agrada ésser amiga de vostè, perquè fa cas de totes les dones, per llicencioses que siguin.

—Pensi, senyora, que aquestes senyores tenen l'avantatge que si tenen relacions íntimes amb un home, saben distingir. Vostès, les honrades, si un dia accepten una relació íntima, no saben establir diferències. Un hi fa tot el que sap i vostès es pensen que fa el que fa tothom.

■

HERBES

El filòsof de la Torre de les Hores no és un fumador inveterat, dels que fumen quan treballen. El nostre Francesc Pujols només fuma quan reposa. Però a les hores de descans troba a mancar, no sols el fum, sinó el gest del fumador.

Davant de les circumstàncies actuals, acostumat a molts sacrificis, va voler fer el de fumar herbes, per no enyorar el costum i el gest.

Sospitant que les herbes que li van dir que una herbolària venia els dies de mercat a Martorell, també es poguessin acabar, va voler ésser previsor i va decidir comprar-ne a l'engròs.

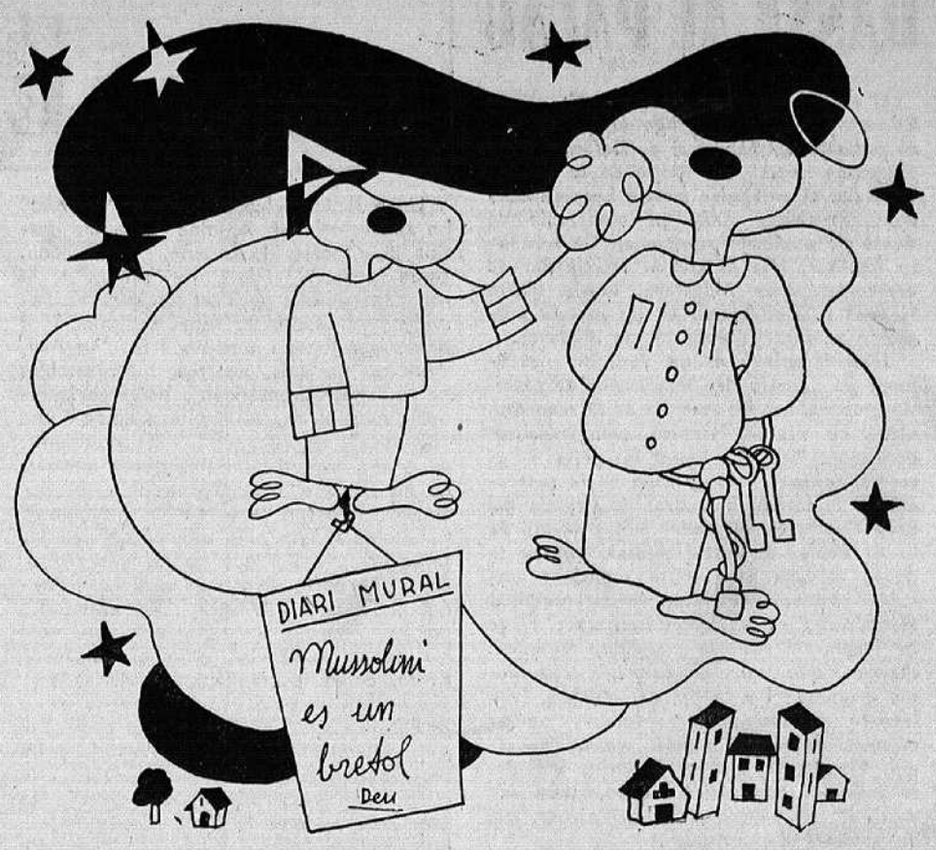
Sabent que la venedora tenia uns paquets de deu pessetes i decidit a usar el llenguatge i els tractes propis dels mercats, en anar-les a comprar va dir a l'herbolària:

—Escolti, ¿que no en fa tres un "duro"?

L'herbolària, mirant-se'l tota sorpresa, li va respondre:

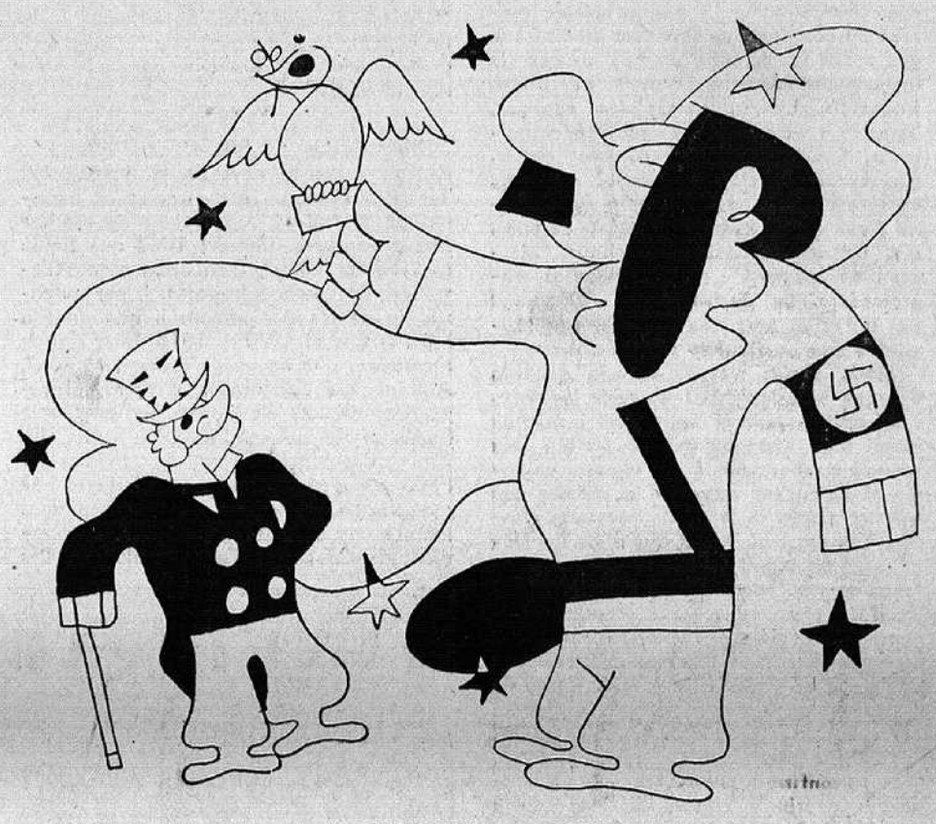
—No ho he fet mai.

—Doncs, proviu-ho — li va respondre el filòsof.

«TIREMO DIRITTI», per GUASP

—Haurem de fer a correcuita un nou Comitè de No Intervenció.

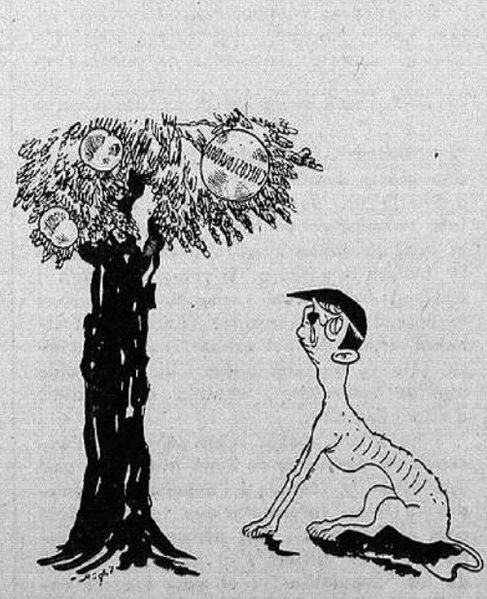
EL CONCILIADOR, per GUASP

—Li daré baralleta i li durarà força, car ja és morta i dissecada.

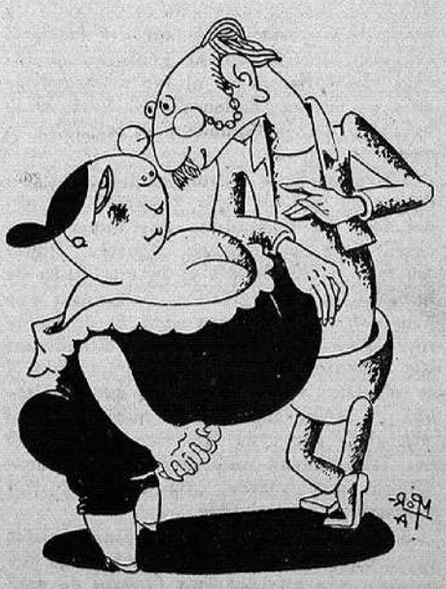

EL PASSEIG, per ALLOZA

—Els haviem dit que sortiem a estirar les cames...

QUAN NO LES POT HAVER...

—Aquestes coses em posen la pell de gallina.
—A judjar pel volum ha d'ésser d'hipopòtam.